

Ломовських Людмила Олександрівна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри глобальної економіки
Державний біотехнологічний університет, Україна

E-mail: prinesla_moja@ukr.net;

ORCID ID: 0000-0002-0760-0215

Єфремова Наталія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу і
адміністрування Державний біотехнологічний університет, Україна

e-mail: propala.moyja@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9358-4743

Волобуєв Дмитро Юрійович

здобувач ступеня доктора філософії

Державний біотехнологічний університет, Україна

e-mail: volobuev.dimon98@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-6793-8986

**МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ
УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА**

Lomovskykh Liudmyla Oleksandrivna

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Global Economy
State Biotechnological University (SBTU), Ukraine

E-mail: prinesla_moja@ukr.net;

ORCID ID: 0000-0002-0760-0215

Yefremova Nataliia Oleksandrivna

Ph.D. in Economics, associate professor

Associate Professor of the Department of Management, Business and Administration
State Biotechnological University, Ukraine

E-mail: propala.moyja@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9358-4743

Volobuev Dmytro Yuriyovych

candidate for the degree of doctor of philosophy
state biotechnological university (sbtu), ukraine

e-mail: volobuev.dimon98@gmail.com

orcid id: 0009-0006-6793-8986

MANAGEMENT METHODS AND ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC CONDITIONS FOR INCREASE OF PRODUCTIVITY AND EFFICIENCY OF MILK PRODUCTION

Анотація. У статті здійснено ґрунтовний аналіз організаційно-економічних чинників і методів управління, які сприяють підвищенню продуктивності та ефективності молочного виробництва в агропромисловому комплексі України. Досліджено тенденції розвитку молочної галузі в період 2020–2024 років із врахуванням сучасних викликів, серед яких економічна нестабільність, наслідки військових дій і дефіцит ресурсів. Виокремлено ключові фактори, що обмежують зростання виробництва молока, зокрема зменшення поголів'я худоби, зростання собівартості кормів, низька технологічна оснащеність і брак кваліфікованих кадрів.

Акцентовано увагу на необхідності впровадження інноваційних технологій у процес виробництва молока, що включає автоматизацію доїння, генетичне покращення тварин, удосконалення годівлі та застосування новітніх кормових добавок. Особливо підкреслено роль кооперації, яка сприяє зменшенню витрат і підвищенню конкурентоспроможності дрібних фермерських господарств. У процесі дослідження проведено анкетування керівників сільськогосподарських підприємств, що дозволило визначити основні проблеми галузі та потенційні напрями їх подолання.

Результати аналізу свідчать про важливість державної підтримки, зокрема програм субсидування, залучення інвестицій та стимулювання експорту молочної продукції. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності виробничих процесів через інтеграцію новітніх технологій, оптимізацію кадрової політики та розвиток локальних молочарських кооперативів. Також розглянуто можливості застосування сучасних технологічних рішень для покращення управління виробничими процесами та підвищення ефективності молочного скотарства. Запропоновані підходи можуть сприяти подальшому розвитку галузі та адаптації до змін у зовнішньому середовищі.

Ключові слова: молочне виробництво, економічна ефективність, кооперація, інноваційні технології, автоматизація, управління агропромисловим комплексом, конкурентоспроможність.

Abstract. The article provides a thorough analysis of organizational and economic factors and management methods that contribute to increasing the productivity and efficiency of dairy production in the agro-industrial complex of Ukraine. Trends in the development of the dairy industry in the period 2020–2024 are studied, taking into account modern challenges, including economic instability, the consequences of military operations and resource shortages. Key factors limiting the growth of milk production are identified, in particular, a decrease in the number of livestock, an increase in the cost of feed, low technological equipment and a lack of qualified personnel.

The need to introduce innovative technologies into the milk production process is emphasized, including milking automation, genetic improvement of animals, improved feeding and the use of the latest feed additives. The role of cooperation, which contributes to reducing costs and increasing the competitiveness of small farms, is particularly emphasized. In the process of the study, a survey of heads of agricultural enterprises was conducted, which allowed identifying the main problems of the industry and potential directions for overcoming them.

The results of the analysis indicate the importance of state support, in particular subsidy programs, attracting investments and stimulating the export of dairy products. Recommendations have been developed to increase the efficiency of production processes through the integration of new technologies, optimization of personnel policy and the development of local dairy cooperatives. The possibilities of applying modern technological solutions to improve the management of production processes and increase the efficiency of dairy farming are also considered. The proposed approaches can contribute to the further development of the industry and adaptation to changes in the external environment.

Keywords: dairy production, economic efficiency, cooperation, innovative technologies, automation, management of the agro-industrial complex, competitiveness.

JEL Codes: Q13, Q18, L25, O13

Постановка проблеми. Молочне скотарство є стратегічною галуззю аграрного сектору України, яка забезпечує населення високоякісними продуктами харчування та сприяє розвитку сільських територій. Окрім харчової безпеки, молочне скотарство відіграє важливу роль у формуванні робочих місць, розвитку місцевої інфраструктури та підвищенні добробуту сільських громад. Галузь є джерелом стабільного доходу для фермерів і власників особистих селянських господарств. Проте упродовж 2020–2024 років спостерігається значне скорочення виробництва молока, зумовлене економічними кризами, військовими діями, нестачею інвестицій та зростанням собівартості кормів і ветеринарних послуг. Військові дії на території країни призвели до руйнування інфраструктури, втрати сільськогосподарських угідь та переміщення фермерських господарств, що спричинило падіння продуктивності тваринницьких комплексів. Додатковими чинниками є старіння основних засобів виробництва, недостатня державна підтримка, низька платоспроможність населення та складності з виходом на міжнародні ринки. Брак сучасного обладнання, технологій утримання та доїння тварин призводить до зниження якості молока та зменшення продуктивності стад. Подолання цих викликів потребує комплексного підходу, який включає модернізацію виробничих потужностей, залучення інвестицій, впровадження інноваційних технологій та підвищення рівня кваліфікації персоналу. Також необхідно розробити ефективну систему державної підтримки для молочних ферм, зокрема через надання пільгових кредитів, дотацій і компенсаційних програм. Важливим напрямом є створення умов для кооперації фермерських господарств і формування потужних молочних кластерів. Це дозволить об'єднувати ресурси, знижувати витрати на закупівлю кормів, ветеринарні послуги та збут молока, що сприятиме підвищенню рентабельності виробництва [15–17].

Таким чином, актуальність даної теми обумовлена необхідністю пошуку нових управлінських рішень для стабілізації та розвитку молочної галузі, забезпечення її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика підвищення ефективності молочного виробництва досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема, такими як П.С. Березівський, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Ільчук, Ю.О. Лупенко, В.І. Бойко, М.М. Ільчук, Т.М. Діброва та М.Й. Малік. У їхніх працях акцентується увага на важливості впровадження інновацій, модернізації обладнання та розвитку кооперативного руху. Особливу увагу приділено застосуванню цифрових технологій у тваринництві, автоматизації доїльних залів і використанню систем моніторингу здоров'я тварин, що дозволяє вчасно виявляти проблеми та підвищувати надої [1 — 4]. Також у працях зазначається, що економічна ефективність виробництва молока значною мірою залежить від оптимізації витрат на корми та ветеринарне обслуговування. Дослідники пропонують впровадження новітніх підходів до формування раціонів для худоби, що базуються на аналізі поживності кормів і потреб стада. Це дозволяє скоротити витрати на годівлю та підвищити надої. Водночас, недостатньо розроблені

питання практичної реалізації новітніх управлінських методик у молочному скотарстві, зокрема щодо інтеграції інновацій у невеликі та середні фермерські господарства. Дослідження показують, що малі ферми мають обмежений доступ до інноваційних рішень через брак фінансування та недостатній рівень кваліфікації персоналу. Таким чином, існує потреба у створенні державних програм підтримки, які б сприяли впровадженню новітніх технологій і забезпечували навчання фермерів. Розвиток кооперації між дрібними та середніми виробниками є важливим кроком до підвищення ефективності виробництва молока. Кооперативи дозволяють знижувати витрати на закупівлю кормів, спільне використання обладнання та збут молока, що сприяє підвищенню прибутковості галузі [4].

Методика дослідження. Для проведення дослідження використовувались методи порівняльного аналізу статистичних даних, системного підходу та експертного оцінювання. Основою дослідження є статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також профільних аналітичних агентств за період 2020–2024 років. Застосовувались методи SWOT-аналізу для визначення сильних і слабких сторін молочної галузі, а також можливостей і загроз, що постають перед підприємствами у сфері молочного скотарства. Проведено анкетування серед керівників аграрних підприємств та фермерських господарств, що спеціалізуються на виробництві молока, для оцінки реального стану галузі та виявлення ключових проблем. Крім того, було використано метод моделювання для прогнозування змін у виробництві молока залежно від рівня інвестицій та впровадження новітніх технологій. Емпірична база дослідження включає аналіз діяльності провідних молочних комплексів України, зокрема Полтавської, Черкаської та Вінницької областей, де спостерігається найбільша концентрація молочного поголів'я. Особлива увага приділялася ефективності застосування автоматизованих систем доїння, генетичного удосконалення стада та використання новітніх кормових добавок для підвищення надоїв. Використання багатофакторного регресійного аналізу дозволило встановити залежність між обсягами виробництва молока, витратами на корми, ветеринарне обслуговування, генетичні показники поголів'я та рівнем застосування інноваційних технологій. Аналіз результатів дозволив сформулювати рекомендації щодо оптимізації витрат та підвищення продуктивності молочного скотарства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, недостатньо уваги приділено питанням інтеграції новітніх технологій у невеликі фермерські господарства, що є основними виробниками молока в Україні. Більшість досліджень фокусується на великих агрохолдингах і промислових фермах, тоді як дрібні та середні виробники стикаються з труднощами в доступі до інновацій через обмежені фінансові ресурси, недостатню технічну оснащеність та низький рівень автоматизації виробничих процесів. Крім того, існує гостра потреба в розробці ефективних механізмів кооперації між дрібними фермерами для об'єднання зусиль у закупівлі техніки, кормів і реалізації продукції. Кооперативи дозволяють знижувати виробничі витрати, підвищувати конкурентоспроможність і забезпечувати доступ до новітніх технологій. Проте, механізми створення та функціонування таких об'єднань часто не є прозорими або не мають достатньої підтри-

мки з боку держави. Державна підтримка залишається фрагментарною та недостатньою для стимулювання сталого розвитку дрібних і середніх фермерських господарств. Наявні програми субсидій і дотацій часто спрямовані на великі підприємства, що залишає малі ферми поза процесом модернізації. Важливим аспектом є розробка спеціальних грантових програм і пільгових кредитів, орієнтованих саме на дрібні ферми, які зможуть інвестувати в автоматизовані системи доїння, генетичне покращення поголів'я та будівництво сучасних тваринницьких комплексів. Також залишається недостатньо дослідженою проблема створення логістичних центрів для зберігання та переробки молочної продукції, що дозволило б зменшити втрати продукції та оптимізувати ланцюги постачання. Вирішення цих питань сприятиме зростанню продуктивності, підвищенню якості молока та забезпеченню стабільних прибутків для фермерів.

Метою статті є обґрунтування методів управління та організаційно-економічних умов підвищення продуктивності та ефективності молочного виробництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Молочне скотарство є однією з ключових галузей агропромислового комплексу України, яка забезпечує продовольчу безпеку та є важливим джерелом доходів для сільського населення. Протягом останніх років молочна галузь зіткнулася з численними викликами, серед яких військові дії, економічні труднощі, зростання собівартості виробництва та скорочення поголів'я великої рогатої худоби. У період з 2020 по 2024 рік виробництво молока в Україні зазнало значного скорочення, що призвело до зменшення експорту молочної продукції та зниження конкурентоспроможності галузі на внутрішньому та міжнародному ринках [5, 6, 14].

Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2020 році було вироблено 9,267 млн тонн молока, тоді як у 2024 році цей показник знизився до 7,2 млн тонн. Основними факторами скорочення виробництва стали економічні труднощі, військові дії та збільшення собівартості виробництва. Аналіз даних свідчить про те, що найбільше падіння спостерігалось у господарствах населення, де виробництво молока скоротилося на 8% порівняно з 2020 роком [13]. Скорочення виробництва є результатом зниження поголів'я корів у господарствах населення, яке у 2024 році склало 1,34 млн голів проти 1,52 млн у 2020 році. Зростання цін на корми, енергоносії та ветеринарне обслуговування призвело до зменшення прибутковості дрібних фермерських господарств, що стало основною причиною зменшення кількості ферм. Господарства населення, які є основними виробниками молока в Україні (близько 70% від загального обсягу), втратили до 10% поголів'я у зонах активних бойових дій. Особливо значним був спад у південних і східних регіонах країни. У Харківській, Херсонській і Запорізькій областях багато фермерів змушені були скорочувати поголів'я через окупацію та руйнування інфраструктури. У 2022–2023 роках зафіксовано зменшення виробництва молока у цих регіонах на 12–15% [9, 13, 14].

Для порівняння, у Харківській області військові дії завдали значних збитків аграрному сектору, включаючи молочну галузь. За даними Харківської обласної військової адміністрації, станом на березень 2023 року було знищено близько 300 ферм, що призвело до різкого скорочення виробництва молока в регіоні. Крім того, втрачено 322 одиниці сільськогосподарської техніки, вартість якої сягала 200–300 тисяч євро за одиницю. Загальні збитки сільського господарства

області через втрати ґрунтів та інфраструктури оцінюються в 37 мільярдів гривень. Ці втрати суттєво вплинули на виробничі можливості регіону, де 61% території зазнало впливу бойових дій. У 2023 році частка автоматизованих ферм у Харківській області становила 58%, що дозволило деяким господарствам зберегти рівень продуктивності на рівні 85% від показників 2020 року. Однак загальний спад у регіоні перевищив 10%, особливо в дрібних фермерських господарствах, які мали від 10 до 50 голів.

Детальніше, збитки спричинили скорочення не лише кількості худоби, але й значне пошкодження кормових баз та логістичної інфраструктури. Внаслідок цього більшість фермерів були змушені знижувати поголів'я або повністю припиняти молочне виробництво. У межах області функціонувало понад 50 кооперативів, з яких половина припинила діяльність через бойові дії.

Військові дії на території Сумщини та Чернігівщини також спричинили значні втрати у молочному виробництві. У Сумській області знищено понад 120 ферм, у Чернігівській — близько 95 ферм. Втрата кормових угідь, зруйновані приміщення та значні втрати поголів'я корів призвели до скорочення виробництва молока на 15% у цих регіонах. Зокрема, у Сумській області до 2024 року виробництво скоротилося до 280 тис. тонн проти 340 тис. тонн у 2020 році.

У Чернігівській області активна співпраця місцевих фермерів із благодійними організаціями дозволила відновити частину виробничих потужностей, однак відновлення триває і потребує значних капіталовкладень. Фермерам надаються пільгові кредити та гранти на закупівлю племінної худоби та модернізацію обладнання. У південних регіонах України молочна галузь також зазнала втрат. У Миколаївській області внаслідок бойових дій пошкоджено близько 80 ферм, що призвело до скорочення обсягів виробництва молока на 12%. З огляду на активну підтримку державних програм, 30% зруйнованих господарств уже відновили діяльність, однак повне відновлення можливе не раніше 2026 року. Водночас у західних областях України, таких як Львівська, Волинська та Тернопільська, спостерігалось зростання виробництва на 7–9%, що частково компенсувало загальнонаціональний спад. Західні регіони стали основним резервом для стабілізації молочної галузі в Україні. У Львівській і Тернопільській областях спостерігається зростання виробництва молока на 7–10% за рахунок внутрішнього переміщення фермерів і перенесення частини виробничих потужностей із постраждалих регіонів. Відзначається зростання інвестицій у будівництво нових ферм і розвиток кооперативного руху. У Волинській області активно впроваджуються європейські практики ведення молочного скотарства, що дозволяє підвищувати продуктивність тварин [9, 13, 14]. Загалом, західні області демонструють стабільний розвиток, а їхній досвід використовується для відновлення молочної галузі на сході та півдні країни.

Економічний аналіз свідчить, що середня собівартість виробництва молока в Україні у 2024 році зросла на 20% у порівнянні з 2020 роком, що становить близько 12 грн за літр. У господарствах населення собівартість була вищою через менші обсяги виробництва та відсутність доступу до сучасного обладнання. На тлі цього великі агрохолдинги та промислові ферми демонструють стабільніші показники за рахунок масштабування виробництва та впровадження інноваційних технологій.

У зв'язку з цим відновлення молочного виробництва потребує реалізації комплексних державних програм, спрямованих на підтримку малих і середніх

фермерів, компенсацію витрат на закупівлю кормів і ветеринарні послуги, а також залучення міжнародних грантів для модернізації ферм. Застосування порівняльного аналізу дозволило встановити, що господарства, які інвестували у модернізацію виробничих процесів, демонструють менші втрати у виробництві молока. Наприклад, у Черкаській області, де частка механізованих ферм перевищує 60%, спад виробництва склав лише 3%, у той час як у менш технологічно розвинених регіонах цей показник досяг 10–12% [10, 13, 14].

Важливим чинником успішної діяльності таких господарств стало впровадження автоматизованих систем доїння, кормороздачі та моніторингу здоров'я тварин. Завдяки цьому вдалося не лише знизити витрати на виробництво, але й підвищити продуктивність тварин. Наприклад, фермерські господарства Черкащини, які встановили нові системи доїння типу «Карусель», змогли збільшити середньорічний надій на 15–20% порівняно з господарствами, де використовуються традиційні методи. Аналогічна ситуація спостерігається у Полтавській області, де впровадження технологій контролю за раціоном тварин дозволило підвищити надої на 12% протягом останніх двох років. Розвиток кооперативів у цих регіонах сприяв об'єднанню ресурсів фермерів для спільної закупівлі обладнання та кормів, що зменшило витрати на 10–15%.

Промислові підприємства, які використовують інноваційні технології та автоматизоване обладнання, продовжують збільшувати обсяги виробництва. У січні-жовтні 2024 року промислові господарства виробили 2,462 млн тонн молока, що на 5% більше порівняно з аналогічним періодом 2023 року. Важливу роль відіграють великі фермерські об'єднання, які завдяки кооперації та спільним інвестиціям у новітні технології змогли оптимізувати виробничі витрати та підвищити якість продукції.

Зростання виробництва у промислових господарствах було особливо помітним у Київській, Дніпропетровській та Вінницькій областях, де великі агрохолдинги активно впроваджують новітні технології управління стадом, генетичного покращення тварин і контролю якості молока. У Вінницькій області запровадження комплексних ветеринарних програм дозволило знизити захворюваність великої рогатої худоби на 25%, що безпосередньо вплинуло на зростання надоїв. Промислові господарства також активно використовують біотехнології та кормові добавки для підвищення продуктивності тварин, що забезпечило зростання обсягів виробництва навіть у складних економічних умовах [11, 13, 14]. Для глибшого аналізу поточного стану молочної галузі та виявлення ключових проблем, з якими стикаються аграрні підприємства та фермерські господарства, нами було проведено анкетування. Головною метою було отримати якісну інформацію безпосередньо від керівників ферм та агропідприємств, враховуючи специфіку роботи в умовах економічної нестабільності, зростання собівартості виробництва, військових дій і проблем із забезпеченням кормами та обладнанням.

Анкетування дозволило:

- оцінити реальний рівень впливу військових дій на виробництво молока в різних регіонах;
- виявити регіональні особливості ведення молочного господарства та фактори, які сприяють стабілізації виробництва;
- зібрати інформацію про впровадження нових технологій, які допомагають підвищити продуктивність;

- встановити, які види державної підтримки є найефективнішими та найзатребуванішими серед фермерів;
- сформулювати прогноз розвитку молочної галузі на наступні 3 роки, враховуючи потреби фермерів у фінансуванні та технічному забезпеченні.

Анкетування проводилося серед фермерів у регіонах з обмеженим доступом до інтернету або тих, які зазнали значних руйнувань інфраструктури. Завдяки цьому вдалося зібрати репрезентативніші дані про стан молочного виробництва по всій території України. В анкетуванні прийняло участь 120 керівників аграрних підприємств і фермерських господарств, що займаються молочним скотарством у різних регіонах України. Основними учасниками опитування стали представники з Полтавської, Черкаської, Вінницької, Львівської, Харківської та Сумської областей. Опитування проводилось у період з січня по березень 2024 року у форматі онлайн-анкети та телефонного інтерв'ю.

Таблиця 1

**РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ КЕРІВНИКІВ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ**

№	Питання	Відповідь 1	Відповідь 2	Відповідь 3
1	Кількість голів ВРХ	35% до 100	45% 100-300	20% понад 300
2	Середній річний надій	40% до 5000 л	35% 5000-7000 л	25% понад 7000 л
3	Площа кормових угідь	50% до 50 га	30% 50-100 га	20% понад 100 га
4	Зміни у виробництві молока	45% зросло	35% не змінилося	20% знизилось
5	Основні причини змін у виробництві молока	50% корми	30% військові дії	20% зниження поголів'я
6	Впровадження нових технологій	45% автоматизація	30% генетика	25% не впроваджували
7	Вплив нестачі кваліфікованих працівників на продуктивність	55% так	35% ні	10% не визначились
8	Чи отримували державну підтримку	55% так	35% ні	10% не подавали заявки
9	Використання державної допомоги	50% обладнання	35% корми	15% генетичний матеріал
10	Чи плануєте брати участь у програмах підтримки	65% планують	25% не планують	10% ще не вирішили
11	Основні проблеми молочного виробництва	45% собівартість	35% ціна молока	20% нестача кадрів

№	Питання	Відповідь 1	Відповідь 2	Відповідь 3
12	Дефіцит кормів	60% так	30% ні	10% частково вирішено
13	Прогноз щодо обсягів виробництва молока на наступні 3 роки	40% зростання	40% стабільність	20% падіння
14	Чи плануєте збільшення поголів'я	45% так	45% ні	10% ще не визначились
15	Наскільки важливою є кооперація для вашого господарства	50% висока	30% середня	20% низька

*розроблено авторами

Загальні умови опитування: учасники анкетування мали ферми з кількістю поголів'я від 50 до 500 голів великої рогатої худоби; підприємства, які брали участь у дослідженні, розташовані в регіонах з різними рівнями військового впливу та економічних умов; 40% опитаних підприємців мають досвід участі у державних програмах підтримки сільського господарства; анкетування було зосереджене на оцінці поточного стану галузі, виявленні основних проблем та прогнозуванні подальшого розвитку.

Обставини проведення:

- опитування проводилося в умовах зростання витрат на корми, паливо та ветеринарні послуги;
- деякі фермерські господарства з прикордонних та прифронтових територій зіткнулися з труднощами через військові дії;
- респонденти з регіонів, де відбулося відновлення господарств, відзначили позитивний вплив кооперації та модернізації.

Аналіз анкетування показує, що основними проблемами для молочних фермерів залишаються зростання цін на корми та військові дії, які впливають на зниження виробництва молока. Разом з тим, впровадження новітніх технологій та автоматизація демонструють позитивний вплив на продуктивність тварин та зростання надоїв. Значна частина господарств потребує державної підтримки для модернізації обладнання та генетичного оновлення стада.

Висновки та пропозиції. Проведене дослідження підтверджує, що ефективний розвиток молочного скотарства в Україні залежить від впровадження інноваційних технологій, автоматизації виробничих процесів і покращення управління ресурсами. Особливу роль відіграє державна підтримка малих і середніх фермерських господарств, які стикаються з обмеженим фінансуванням і низьким рівнем механізації. Інтеграція автоматизованих систем доїння та моніторингу здоров'я тварин дозволяє підвищити продуктивність на 15–20%. Впровадження таких підходів у промислових господарствах демонструє позитивні

результати в регіонах із розвинутою кооперацією. Для покращення ситуації пропонується:

- запровадити державні програми субсидування та пільгового кредитування для модернізації фермерських господарств.
- сприяти створенню кооперативів серед дрібних виробників молока для зниження витрат та спільного використання ресурсів.
- ініціювати навчальні програми для підвищення кваліфікації фермерів.
- підтримати створення регіональних молочних кластерів та переробних підприємств.
- активізувати залучення інвестицій у галузь через державно-приватне партнерство. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності молочного скотарства та зменшенню імпортозалежності України.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні : монографія / за ред. П. Т. Саблука, В. І. Бойка. Київ : ННУ ІАЕ, 2005. 340 с.
3. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 537 с.
4. Гіржева О. М. Напрями підвищення прибутковості і рентабельності виробництва молока. Вісник ХНАУ. 2008. № 7. С. 344–354.
5. Бондаренко В. М. Розвиток ефективного виробництва молока та його переробки в Україні. Економіка АПК. 2008. № 5. С. 61–64.
6. Васильченко О. М. Розвиток молочного скотарства в контексті інтеграції у світову економіку. Економіка АПК. 2007. № 3. С. 149–153.
7. Шиян Н. І. Економіка виробництва молока : текст лекцій. Харків : ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2005. 144 с.
8. Гуцул Т. А., Суліма Н. М., Кудерський Б. К. Аналіз стану та перспектив виробництва молока і молокопродукції в Україні в повоєнний період. Тваринництво України. 2023. Т. 14, № 3. С. 35–46. URL: <https://animalscience.com.ua/uk/journals/tom-14-3-2023/analiz-stanu-ta-perspektiv-virobnitstva-moloka-i-molokoproduktsiyi-v-ukrayini-v-rovoynny-period> (дата звернення: 04.01.2025).
9. Мардар М. Р., Лозовська Г. М., Памбук С. А. Основні тенденції розвитку ринку молочної продукції і методи її просування. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2019. № 4. С. 12–19.
10. Просович О. І., Керанчук Т. Л. Сучасний стан та перспективи розвитку молочної галузі України. Наукові записки Національного університету «Львівська політехніка». 2022. Т. 6, № 2. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/volume-6-number-2-2022/suchasnyy-stan-ta-perspektyvy-rozvytku-molochnoyi-galuzi> (дата звернення: 04.01.2025).
11. Бублик О. Представлена стратегія розвитку молочної галузі України до 2030 року. АгроТаймс. 2020. URL: <https://agrotimes.ua> (дата звернення: 04.01.2025).
12. Соколов М. Як Україна ризикує залишитися без виробників молока через змову переробників. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 04.01.2025).
13. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.01.2025).

14. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 04.01.2025).
15. Пономарьова М.С. Стан розвитку підприємництва в молоко продуктовому секторі України / М.С. Пономарьова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. — 2016. — № 1. — С. 29-32.
16. Lomovskyykh, L., Ponomarova, M., Chip, L., Krivosheya, E. and Lisova, O. (2021), Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agrobusiness. Financial and credit activity: problems of theory and practice, vol. 2, is. 37, pp. 263– 270. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i37.230255>
17. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of Agricultural Products and the Value of Food Technologies. *Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract.* 2022, 4, 58–67

Reference

1. Andriichuk V. H. (2002) *Ekonomika ahrarnykh pidpryemstv: pidruchnyk* [Economy of agricultural enterprises: textbook]. Kyiv: KNEU, 624 p.
2. Sabliuk P. T., Boiko V. I. (2005) *Ekonomika vyrobnytstva moloka i molochnoi produktsii v Ukraini: monohrafiia* [Economics of milk and dairy production in Ukraine: monograph]. Kyiv: NNU IAE, 340 p.
3. Kovalchuk M. I. (2004) *Ekonomichnyi analiz diialnosti pidpryemstv APK: pidruchnyk* [Economic analysis of agro-industrial enterprises: textbook]. Kyiv: KNEU, 537 p.
4. Hirzheva O. M. (2008) Napriamy pidvyschennia prybutkovosti i rentabelnosti vyrobnytstva moloka [Directions for increasing profitability and efficiency of milk production]. *Visnyk KhNAU*, no. 7, pp. 344–354.
5. Bondarenko V. M. (2008) Rozvytok efektyvnoho vyrobnytstva moloka ta yoho pererobky v Ukraini [Development of efficient milk production and processing in Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 61–64.
6. Vasylychenko O. M. (2007) Rozvytok molochnoho skotarstva v konteksti intehtratsii u svitovu ekonomiku [Development of dairy farming in the context of integration into the world economy]. *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 149–153.
7. Shyian N. I. (2005) *Ekonomika vyrobnytstva moloka: tekst lektsii* [Economics of milk production: lecture notes]. Kharkiv: KhNAU im. V. V. Dokuchaieva, 144 p.
8. Hutsul T. A., Sulima N. M., Kuderskyi B. K. (2023) Analiz stanu ta perspektyvy vyrobnytstva moloka i molokoproduktsii v Ukraini v povoiennnyi period [Analysis of the state and prospects of milk and dairy production in Ukraine in the post-war period]. *Tvarynnytstvo Ukrainy*, vol. 14, no. 3, pp. 35–46. Available at: <https://animalscience.com.ua/uk/journals/tom-14-3-2023/analiz-stanu-ta-perspektiv-vyrobnytstva-moloka-i-molokoproduktsii-v-ukrayini-v-povoyenny-period> (accessed: 04.01.2025).
9. Mardar M. R., Lozovska H. M., Pampuk S. A. (2019) Osnovni tendentsii rozvytku rynku molochnoi produktsii i metody yii prosuvannia [Main trends in the development of the dairy market and promotion methods]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomor'ia*, no. 4, pp. 12–19.
10. Prosovych O. I., Keranchuk T. L. (2022) Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku molochnoi haluzi Ukrainy [Current state and prospects for the development of the dairy industry in Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, vol. 6, no. 2. Available at: <https://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/volume-6-number-2-2022/suchasnyy-stan-ta-perspektyvy-rozvytku-molochnoyi-galuzi> (accessed: 04.01.2025).

11. Bublyk O. (2020) Predstavlena stratehiia rozvytku molochnoi haluzi Ukrainy do 2030 roku [Presented development strategy for the dairy industry in Ukraine until 2030]. *AhroTaims*. Available at: <https://agrotimes.ua> (accessed: 04.01.2025).
12. Sokolov M. (2022) Yak Ukraina ryzykuie zalyshytysia bez vyrobnykiv moloka cherez zmovu pererobnykiv [How Ukraine risks being left without milk producers due to processor collusion]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua> (accessed: 04.01.2025).
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025) [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 04.01.2025).
14. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy (2025) [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Available at: <https://minagro.gov.ua> (accessed: 04.01.2025).
15. Ponomarova M. S. (2016) Stan rozvytku pidpriemnytstva v moloko produktovomu sektori Ukrainy [The state of entrepreneurship development in the dairy sector of Ukraine]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*, no. 1, pp. 29–32.
16. Lomovskykh L., Ponomarova M., Chip L., Krivosheya E., Lisova O. (2021) Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agrobusiness. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2, is. 37, pp. 263–270. Available at: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i37.230255>.
17. Ponomarova M., Yevsiukov A., Shovkun L., Zolotarova S., Kramarenko I. (2022) Formation and management of the development of agricultural production and processing of agricultural products and the value of food technologies. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 4, pp. 58–67.